

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Розкрито сутність фінансових ресурсів як економічної категорії на основі узагальнення праць відомих вітчизняних і російських вчених-економістів. Застосування різних підходів до визначення економічної природи і призначення фінансових ресурсів дало змогу обґрунтувати ряд теоретичних положень, щодо еволюційної ролі фінансів у забезпеченні господарської діяльності підприємств недержавної форми власності

Постановка проблеми. Для успішного функціонування будь-якого підприємства вирішальне значення має забезпечення його діяльності необхідним обсягом фінансових ресурсів. Термін "фінансові ресурси" широко використовується в економічній літературі та практиці господарювання. Часте вживання та обговорення науковцями економічної сутності цього терміну закономірно привело до появи різних підходів щодо його трактування. Сьогодні можливі два напрямки вивчення змісту та ролі фінансових ресурсів в економічному середовищі. Перший з них, пов'язаний з ретроспективним аналізом запропонованих до цього часу тлумачень поняття "фінансові ресурси", дозволяє зрозуміти їх природу, сутність і значення в сучасних умовах господарювання, а другий характеризується пошуком нового визначення поняття "фінансові ресурси", що закономірно ставить питання про його доцільність.

В економічній сфері ще не вироблено єдиного, загальноприйнятого погляду на фінансові ресурси, особливо, на рівні підприємств. Питання, пов'язані з його визначенням, досліджували і досліджують багато вчених. Крім пошуку відповіді на питання про сутність та зміст фінансових ресурсів, велика увага в їхніх роботах приділяється практичній реалізації фінансових відносин, дослідженню як джерел фінансових ресурсів, так і варіантів їх використання.

Мета дослідження. Уточнення сутності категорії "фінансові ресурси" на основі узагальнення праць відомих вітчизняних і російських вчених-економістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сутності, значущості, ефективності формування, раціонального використання фінансових ресурсів, розглядалися в наукових працях О.Д. Василика, Н.Т. Гуляєвої, І.В. Зятковського, Г.Г. Кірейцева, В.Д. Лагутина, В.М. Опаріна, А.М. Поддєрьогіна, П.А. Стецюка, С.В. Хачатуряна. Серед зарубіжних вчених варто зазначити таких вчених як Ю.Д. Батрин, В.Г. Белолипецький, І.М. Карасьова, В.В. Ковальов, Е.С. Стоянова, Є.І. Шохін.

Однак дотепер загальноприйнятої точки зору про сутність даної категорії серед вчених-економістів не сформовано. Крім того, існують різні підходи до класифікації джерел фінансових ресурсів підприємства, потребують подальшого дослідження джерела фінансових ресурсів підприємства для забезпечення їхньої інвестиційної та інноваційної діяльності.

Викладення основного матеріалу дослідження. "Фінансові ресурси" – одна з найбільш уживаних економічних категорій у понятійному апараті практичного менеджменту й економічної науки. Тому кожен дослідник питань фінансової теорії та фінансового менеджменту приділяє їм особливу увагу. Незважаючи на це, єдиної точки зору щодо змісту та економічної "інтерпретації" фінансових ресурсів не існує. Розбіжності варіюють від спроб дати чітко наукове тлумачення до використання прийомів так званого здорового глузду.

Термін "ресурси" походить від франц. *ressource* "допоміжний засіб" та лат. *resurgere* "розпрямлятися, підніматися" – запас, джерело, засіб, можливість для здійснення. У тлумачному словнику української мови під редакцією А.О. Івченка наведено таке визначення: "ресурс (ресурси) – запаси, кошти які є в наявності для використання на випадок необхідності" [12].

Як вважає Г.Г. Кірейцев, економічна категорія "ресурси" на рівні господарюючого суб'єкта має низку особливостей:

– потреба в ресурсах пов'язана з процесом виробництва та створення споживчої вартості;

– структура ресурсів динамічна й залежить від розвитку підприємства, стадії його функціонування, галузі та сфери економіки;

– використання будь-якого виду ресурсів передбачає їх вартісне відтворення (ресурси або матеріально-уречевленої форми переходять у вартісну або фінансову) [13, с. 63].

Рівень державного регулювання економічних процесів, на який посилаються окремі автори, теж не може бути ознакою, що впливає на визначення суті фінансових ресурсів, оскільки залежить від теоретичних засад економічної політики держави та конкретних умов розвитку національної економіки. Так, кейнсіанська доктрина вважає державне регулювання важливим елементом системи забезпечення розвитку національної економіки, значення якого зростає у періоди погіршення ринкової кон'юнктури. Не випадково під час Великої кризи кінця двадцятих – початку тридцятих років минулого століття саме теоретичні моделі Дж. Кейнса та його послідовників стали основою економічної політики багатьох країн. На противагу кейнсіанській моделі економічної політики неоліберальний і особливо монетаристський напрям економічної теорії ратують за обмеження втручання держави в економічні процеси. Однак не існує жодної принципової відмінності в розумінні предметної суті фінансових ресурсів (капіталу) між представниками цих шкіл та напрямів у економічній теорії.

Представники класичної теорії наводять визначення фінансових ресурсів лише як державного явища.

Так, С.Ю. Вітте (1849-1915) вважав що з кінця XVII ст., під словом фінанси (фінансові ресурси) варто розуміти всю сукупність державного майна [7, с. 243]. Однак, в міру розвитку ринкових відносин, роль держави в економіці знижується. Розвиток ринків капіталу, підвищення ролі транснаціональних корпорацій, процеси концентрації в області виробництва, посилення значущості фінансового ресурсу як основоположного в системі ресурсного забезпечення будь-якої економічної діяльності привели в середині XX ст. до потреби теоретичного осмислення ролі фінансів на рівні господарюючого суб'єкта. Поняття "фінанси" та "фінансові ресурси" стали застосовувати не тільки як елемент державних фінансів. Так, представники англо-американської школи Л. Гітман дав таке тлумачення фінансів: "фінанси охоплюють процеси, інститути, ринки і інструменти, які мають відношення до циркуляції грошових коштів між індивідуумами, підприємствами і державою" [33, с. 378].

Серед українських та російських вчених існує дуже багато визначень фінансових ресурсів підприємства. Така неоднозначність відображає, по-перше, відірваність вітчизняної економічної науки від тих процесів, перетворень і явищ, які нині відбуваються в українській економіці. По-друге, це свідчить про певне нерозуміння функціонування ринкової економіки та її законів, які поступово, але неухильно приходять на зміну командно-адміністративній системі, або принаймні про невдалу спробу поєднати закономірності цих двох систем у єдиному симбіозі.

Базові проблеми теорії фінансів у взаємозв'язку із положеннями політичної економії досліджував Е.О. Вознесенський. Автором зроблено спробу проаналізувати закономірності розвитку фінансів у різних формаціях. Він зазначає, що "фінансові ресурси" – це грошові фонди. На рівні держави це дійсно так, проте на нашу думку, фінансові ресурси на рівні суб'єктів господарювання це не тільки грошові фонди, але й грошові кошти у не фондовій формі [8, с. 54].

Розкриттю питань теорії та методології радянських фінансів, історії їх становлення та розвитку присвячено спільну роботу М.Г. Сичова та Б.І. Болдирева "Фінансы СССР" [25]. Щодо сутності фінансових ресурсів у ній зазначено, що утворені підприємствами, об'єднаннями, організаціями та державою грошові нагромадження та грошові фонди в порядку розподілу та перерозподілу суспільного продукту та національного доходу і є фінансовими ресурсами. Враховуючи це визначення можна зробити висновок, що автори розмежували фінансові ресурси та джерела їх утворення, що дозволило виділити в структурі фінансових ресурсів крім грошових фондів також і грошові нагромадження.

Більш конкретно визначення фінансовим ресурсам з указівкою їхніх джерел і механізму формування представив М.Я. Коробов [15]. На його думку, фінансові ресурси підприємства – це його власні і позичкові грошові фонди цільового призначення, які формуються в процесі розподілу та перерозподілу національного багатства, внутрішнього валового продукту і національного доходу та використовуються в статутних цілях підприємства [15, с. 267]. За визначенням М.Я. Коробова, фінансові ресурси підприємства приймають форму грошових фондів.

Такого ж погляду на сутність фінансових ресурсів дотримується також О.Д. Василик. У своїй праці "Теорія фінансів" [6] автор проводить глибокий аналіз сутності

фінансових ресурсів на рівні державних фінансів, що і відображається у розгляді фінансових ресурсів як грошових фондів.

У І.В. Зятковського, як і в О.Д. Василика, ознакою фінансових ресурсів названо грошові фонди (цільове спрямування грошових коштів), а також визначено, в результаті чого вони створюються. Такий підхід є дискусійним, адже зосередження ресурсів у фонді спричиняє небажані „застої“ коштів із можливим зменшенням прибутків та утворенням збитків. До ознак фінансових ресурсів підприємств І.В. Зятковський відносить джерела їхнього формування та факт володіння і розпорядження ними суб'єктом господарювання [11, с. 88].

У праці М.І. Туган-Барановського "Социальная теория распределения" запропонована соціально-економічна теорія розподілу фінансових ресурсів, що стала важливим кроком в розвитку економічної думки України [28, с. 32]. Незважаючи на прогресивність даного підходу він розкриває сутність лише формування первинних доходів, що акцентує увагу не на дослідженні фінансових ресурсів, як таких, а на джерелах їх формування.

Вивчення точок зору фахівців щодо визначення економічної природи "фінансових ресурсів" дозволяє виділити структуру джерел фінансових ресурсів підприємств у перехідній економіці України, яку пропонуємо розглянути на рис. 1.1.

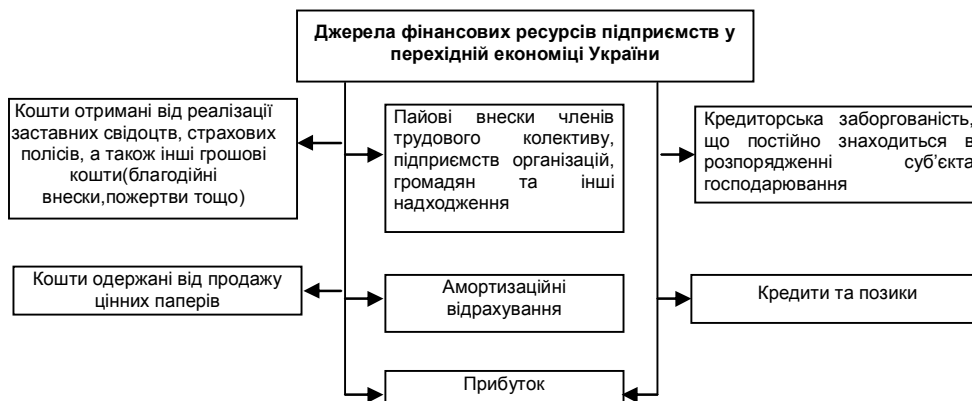

Рис. 1.1. Структура джерел фінансових ресурсів підприємств

Питанням сутності фінансів, їх ролі в розподілі та перерозподілі національного доходу присвячена праця Д.А. Аллахвердіяна "Роль фінансов в распределении национального дохода СССР"[1]. В ній зазначається, що фінансові ресурси утворюються в процесі виробничо-фінансової діяльності підприємств завдяки створюваному ними чистому продукту, який отримуючи своє грошове вираження, виступає в якості фонду грошових коштів. Дане визначення, на нашу думку, є неповним оскільки: по-перше, не враховує те, що фінансові ресурси можуть крім виробничо-фінансової діяльності підприємств, також створюватися в процесі інвестування; по-друге, у визначенні робиться акцент на процесі формування фінансових ресурсів, а не їх розподілі та використанні, тобто досліджуються джерела фінансових ресурсів, а не самі фінансові ресурси; по-третє, грошові кошти підприємства можуть знаходитися не лише у фондовій формі.

Систематизація великого історичного матеріалу щодо питань розвитку фінансово-кредитних відносин в колишньому СРСР, який охоплює період з 1917 по 1950 роки проведена в праці В.П. Д'яченка "История финансов СССР (1917-1950 гг.)"[9]. В цій праці під фінансовими ресурсами автор розуміє централізовані та децентралізовані фонди грошових ресурсів у відповідності з функціями та завданнями держави. Трактуювання фінансових ресурсів у цій роботі здійснюється через призму адміністративно-командної системи, що базувалася на тотальній державній власності, що визначило пріоритетом досліджень державні фінанси, внаслідок чого логічним видається трактування фінансових ресурсів в якості фондів грошових коштів.

Питання фінансового управління підприємством розглядаються в роботі В.І. Терехіна "Финансовое управление фирмой"[27]. У даній праці під фінансовими ресурсами розуміються фонди грошових коштів, які знаходяться в розпорядженні держави, господарюючих суб'єктів та населення, що утворюються в процесі розподілу та перерозподілу частини вартості валового внутрішнього продукту, головним чином чистого доходу у грошовій формі та призначені для забезпечення розширеного відтворення та задоволення загальнодержавних потреб. З цього визначення випливає, що автор розмежовує фінансові ресурси та джерела їх формування, проте не враховує те, що використання підприємством грошових коштів для виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом та позабюджетними фондами, банками, страховими компаніями здійснюється у нефондовій формі.

Визначення належності до фінансових ресурсів грошових фондів і частини грошових коштів, що використовується у нефондовій формі, дає підручник "Фінанси підприємств" за ред. А.М. Поддєрьогіна [22]. Отже, також повністю ототожнюються фінансові ресурси та грошові кошти.

Швидше за все, визначення фінансових ресурсів як усіх коштів, або як їхньої частини, виникло через різне тлумачення сутності ресурсів держави і підприємств. Адже для підприємств саме ті кошти, що забезпечують господарську діяльність підприємства, є фінансовими ресурсами.

З наведених визначень фінансові ресурси характеризуються сумами грошових коштів, грошових нагромаджень, доходів або фондів грошових коштів, хоча

жодне визначення не конкретизує розміру фінансових ресурсів (уся сума грошових коштів (доходів, нагромаджень, фондів) чи тільки певна їхня частина).

Слід відмітити, що визначення фінансових ресурсів, які зводяться до формування фондів коштів, значно скорочує склад фінансових ресурсів, оскільки в розпорядженні підприємства можуть бути кошти у фондовій і нефондовій формах.

Грошові фонди – це частина коштів, що мають цільове призначення. З їхньою допомогою здійснюється забезпечення виробничої діяльності необхідними грошовими ресурсами, а також задоволення потреб розширеного виробництва: фінансування науково-технічного прогресу, опанування і впровадження нової техніки, економічного стимулювання та ін. До таких фондів відносяться статутний фонд, фонд оплати праці, фонд соціального призначення, резервний фонд та ін.

У нефондовій формі підприємством використовуються кошти для виконання зобов'язань перед бюджетом і позабюджетними фондами, банками, страховими організаціями. У нефондовій формі підприємства одержують дотації, субсидії, спонсорську допомогу. Фінансові ресурси в нефондовій формі не мають цільової спрямованості.

Те, що фінансові ресурси підприємства існують у фондовій і не фондовій формах, підкреслюється С.В. Хачатуряном. На його думку, фінансовими ресурсами доцільно вважати частину коштів підприємства у фондовій і нефондовій формах, що формується в результаті розподілу виробленого продукту, залучається до діяльності підприємства з різних джерел і спрямовується на забезпечення розширеного відтворення виробництва [30, с. 81].

В.В. Бурковський під терміном “фінансові ресурси” розуміє грошові кошти, акумульовані в фондах цільового призначення для здійснення відповідних витрат [5, с. 87].

Однак визначення, які характеризують фінансові ресурси лише з фондової форми, не є зовсім повними, оскільки вони можуть мати і нефондову форму. П.А. Стецюк стверджує що фондову детермінованість фінансових ресурсів не можна вважати істотною їхньою ознакою з огляду на такі обставини:

– існування певних видів фондів активів (ресурсів) можливе завдяки тому, що існують ці активи, а не навпаки;

– якщо погодитись із фондовою природою фінансових ресурсів, то потрібно визнати їх нормативний, а не об'єктивний характер. З огляду на це, виникає питання про правомірність віднесення до фінансових ресурсів коштів, що становлять окремі фонди, якщо регламент цих фондів встановлює певні обмеження на їхнє використання;

– такий підхід не дає відповіді на запитання: яка істотна різниця між коштами, що віднесені до певних фондів, і коштами, що не потрапили до них [26, с. 134].

В.В. Ковальов вважає, що трактування будь-якого фонду як джерела ресурсів для придбання активів не варто розуміти буквально – активи найчастіше набуваються у тому випадку, якщо у підприємства є достатні об'єми вільних грошових коштів, а не тому, що створено фонд. Не випадково підприємства не поспішають створювати різноманітні фонди, а акумулюють їх у вигляді нерозподіленого прибутку [14, с. 332].

Так, А.М. Бірман звертає увагу на відсутність чіткого розмежування між поняттями доходи, грошові кошти, грошові фонди (фонди грошових коштів), фінансові ресурси. Хоча і він трактував фінансові ресурси досить широко – як „виражену у грошах частину національного доходу, сконцентровану безпосередньо в державі чи в соціалістичних підприємствах для використання на цілі розширеного відтворення та на загальні державні видатки” [4, с. 31]. Тобто, з одного боку, ресурси обмежено потребами лише розширеного відтворення, а з іншого – включено до них кошти, необхідні для загальнодержавних видатків (управлінських, оборонних, соціальних). Крім того, методологічний підхід А.М. Бірмана до фінансових ресурсів також не дозволяє окремо ідентифікувати фінансові ресурси суб'єкта господарювання.

За умов планової економіки у більшості наведених визначень фінансових ресурсів відсутнє розмежування фінансових ресурсів держави і підприємств. Відмінності визначено джерелами формування та напрямками використання фінансових ресурсів. За сучасних умов така відмінність обумовлена розвитком різних форм власності, повною самостійністю і відповідальністю підприємств.

На практиці також досить часто ототожнюють поняття грошових коштів і фінансових ресурсів. Термін “грошові кошти” – поняття більш широке як за змістом, так і за обсягами, ніж “фінансові ресурси”, що складають тільки частину грошових коштів підприємства. Тому обов'язково потрібно визначати, які саме кошти є ресурсами. Доходи також пов'язані з фінансовими ресурсами (як джерело їхнього відновлення та прирощування).

Грошові нагромадження можуть розглядатися лише як джерело прирощування фінансових ресурсів, хоча вони можуть бути використані й на інші цілі.

Фонди ж грошових коштів можуть розглядатися як місце концентрації фінансових ресурсів, але, знову ж таки, у фондах можуть концентруватися не тільки ці ресурси. Тому усі наведені поняття між собою тісно пов'язані, але зовсім не тотожні [29, с. 131].

Цікавими є позиції фахівців, які до фінансових ресурсів відносять не лише грошові кошти (фонди, доходи, накопичення, нагромадження). Так, визначаючи сутність фінансових ресурсів, В.М. Опарін стверджує, що “фінансові ресурси – це сума коштів, спрямованих в основні та оборотні засоби підприємства, на основі яких формуються продуктивні доходи” [19, с. 10, 79]. Таким чином, до складу фінансових ресурсів включено всі кошти, що отримує суб'єкт господарювання (у фондовій або нефондовій формах), децю, по-новому, трактується цільове спрямування фінансових ресурсів – дослідження напрямів їхнього розміщення. Отже, автором відзначено необхідність тлумачення фінансових ресурсів як динамічного поняття. Крім того, фінансові ресурси підприємств включають і кошти його контрагентів (належні підприємству), і ті, що формують вартість основних і оборотних засобів. Тож, думку, що фінансові ресурси – це не лише грошові кошти, автор підтверджує і тим, що вводить поняття „матеріалізовані фінансові ресурси – вкладені в основні засоби, які постійно забезпечують виробничий процес, і ті, що перебувають в обігу, обслуговуючи окремий виробничий цикл – оборотні кошти” [19, с. 79].

В.М. Опарін не погоджується з “трактуванням поняття фінансових ресурсів як суми коштів, які перебувають у розпорядженні суб'єктів підприємницької діяльності”, оскільки унеможливується визначення того, що є передумовою (ресурсами), а що результатом (доходами (валовим та чистим прибутком)) [20, с. 11].

При визначенні фінансових ресурсів Л.М. Худолій дотримується подібної В.М. Опаріну думки, визначаючи їх сумою коштів, спрямованих в основні та оборотні засоби підприємства [32, с. 42].

Поділяють думку щодо існування фінансових ресурсів не тільки у грошовій формі і Г.О. Партін, і А.Г. Завгородній, зазначаючи, що “за використанням фінансові ресурси підприємства поділяють на матеріалізовані фінансові ресурси (вкладені в основні засоби, запаси, виробництво, готову продукцію тощо) та грошові фінансові ресурси (грошові кошти та їхні еквіваленти)” [21, с. 15].

Результати теоретичних досліджень, предметом якого були різні фінансові аспекти відтворювального процесу, в тому числі й проблема формування та використання фінансових ресурсів, викладено у праці В.К. Сенчагова “Финансовые ресурсы народного хозяйства”. У ній автор визначав фінансові ресурси як сукупність грошових накопичень, амортизаційних відрахувань та інших коштів, які утворюються у процесі створення, розподілу і перерозподілу сукупного суспільного продукту [24]. Автор цього визначення концентрує увагу на детермінованості фінансових ресурсів до коштів, а їх формування пов'язане з ширшим колом економічних відносин – створенням, розподілом та

перерозподілом сукупного суспільного продукту. Таке визначення не виділяє характерних ознак фінансових ресурсів, хоча дає опис їхніх складових частин, аналізуючи їхнє походження та призначення, не розкриває конкретних форм і видів існування. Крім того, фінансові ресурси подано як фінансовий результат виробничо-господарської діяльності підприємств, як джерело їхнього подальшого розвитку, а також ув'язано їх із грошовими коштами. Але разом з тим до складу фінансових ресурсів не включено основу забезпечення функціонування економіки – оборотні кошти.

Фінанси підприємств безпосередньо пов'язані з рухом грошових коштів. Саме тому досить часто поняття "фінанси підприємств" ототожнюються з грошовими коштами, наявними фінансовими ресурсами.

Дослідженню походження та еволюції терміну "фінансові ресурси" присвячена робота Д.С.Молякова "Фінанси підприємств і галузей народного господарства"[17]. У ній стверджується, що поняття "фінансові ресурси" у вітчизняній практиці вперше було вжите під час складання першого п'ятирічного плану, до складу якого входив баланс фінансових ресурсів. Крім того, в ній наводиться декілька існуючих визначень терміну "фінансові ресурси", а саме:

– це грошові кошти, що знаходяться в розпорядженні держави, підприємств, господарських організацій і установ та які використовуються для фінансування витрат та утворення різних фондів та резервів. На нашу думку, говорячи про фінансові ресурси мається на увазі вже результати використання грошових коштів;

– це складова частина економічних ресурсів, що представляє собою кошти грошово-кредитної та бюджетної системи, які використовуються для забезпечення безперервного функціонування та розвитку економіки, здійснення соціально-культурних заходів, задоволення потреб управління та оборони. На нашу думку, фінансові ресурси не можна трактувати лише в контексті коштів грошово-кредитної та бюджетної системи. В даному випадку ведеться мова лише про централізовані фонди фінансових ресурсів, які сформовані з метою виконання функцій держави, тобто не враховуються ті грошові кошти, які знаходяться в розпорядженні суб'єктів господарювання;

– це виражена в грошових коштах частина національного доходу, яка може бути використана державою (безпосередньо чи через підприємства) з метою розширеного відтворення. Дане визначення теж потребує уточнення, оскільки фінансові ресурси може використовувати не лише держава, а й ті ж суб'єкти підприємницької діяльності [17, с. 29].

У праці С.Я. Огородника "Фінансово-кредитные методы повышения эффективности промышленного производства"[18] сформульовано поняття "фінансові ресурси" враховуючи такі припущення: фінанси слід розглядати як складову частину виробничих відносин суспільства; фінансові ресурси створюються та використовуються в процесі реалізації фінансових відносин; поняття "ресурс" розглядається як щось таке, що може бути використане для досягнення певних цілей. Виходячи з цього фінансові ресурси розглядаються автором як грошові кошти, що сформовані у фондах цільового призначення для здійснення певних витрат. У даній роботі спостерігається та ж сама помилка, що і в попередній праці, а саме не врахування в складі фінансових ресурсів грошових коштів, які використовуються у нефондовій формі.

Фінансові ресурси як сукупність грошових коштів, що знаходяться в розпорядженні підприємств, розглядаються в роботах І.Т. Балабанова "Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом"[2], А.О. Єліфанова, І.В. Сало, І.І. Дьяконова "Бюджет і фінансова політика України"[10]. Для більшої точності, на нашу думку, доцільно б було окремо зазначити, що фінансові ресурси не просто грошові кошти, а деякий

ресурс, що здатний перетворюватися на капітал який не виступає у вигляді реальних грошей.

У праці В.Г. Белоліпецького "Финансы фирмы"[3] поняття "фінансові ресурси" трактується як частина грошових коштів у формі доходів та зовнішніх надходжень, що призначені для виконання фінансових зобов'язань та здійснення витрат по забезпеченню розширеного відтворення. Дане визначення, на нашу думку, не враховує те, що частина фінансових ресурсів може бути іммобілізована у вигляді капіталу.

Проведене дослідження визначення сутності категорії "капітал" дозволило зробити висновок, що в економічній літературі з цього приводу розбіжностей ще більше, ніж при визначенні сутності фінансових ресурсів підприємств. Лауреат Нобелівської премії 1972 р. Дж. Р. Хікс визначив "різні підходи до визначення капіталу – як сукупності засобів виробництва або як грошової суми, використаної у господарських операціях з метою отримання доходу" [31, с. 79]. До числа прихильників теорії фонду Хікс відніс тих економістів, що визначили капітал як грошову вартість (представники англійської класичної політичної економії, У. Джевонс і багато прихильників австрійської школи). В останній третині минулого сторіччя в західній економічній теорії підсилювався вплив "матеріалістів", тобто прихильників трактування капіталу як сукупності предметів, що мають певну загальну ознаку. До них Дж. Р. Хікс відносить А. Маршалла і А. Пігу [31, с. 79].

В умовах командно-адміністративної системи вважалось, що категорія капіталу притаманна капіталістичному способу виробництва. А категорія "фонди" вживалась із відокремленим розглядом її елементів, у той час як категорія капіталу виходить із єдності усіх його частин.

Серед українських учених розгляд фінансів підприємств у взаємозв'язку з капіталом дає В.П. Кудряшов, характеризуючи джерела його фінансування, структуру власного і позикового капіталу, активну його складову, статутний фонд підприємства [16]. Н.Н. Пойда-Носик та С.С. Грабарчук, ототожнюють капітал і фінансові ресурси, ставлячи тим самим питання про доцільність введення у науковий оборот терміна "фінансові ресурси" [23].

Насправді зазначені поняття є досить близькими за змістом. Поширеним є розуміння капіталу як суми відповідних ресурсів, що відповідає його суті і призначенню, як одного з головних факторів виробництва. Але між капіталом і фінансовими ресурсами є досить суттєві відмінності: не вся сума капіталу виконує функції фінансових ресурсів (забезпечення процесу виробництва), і не всі фінансові ресурси набувають форми капіталу.

Варто звернути увагу на трактування фінансових ресурсів, що пропонує А.С. Філімоненков, який вважає, що це власний, позиковий і залучений грошовий капітал, що використовується підприємствами для формування своїх активів і здійснення виробничо-фінансової діяльності з метою одержання відповідних доходів і прибутку [29, с. 13]. У даному визначенні фінансові ресурси трактуються як грошовий капітал, вкладений у підприємство для одержання доходів і прибутку. Це можна пояснити тим, що сьогодні термін "фонди", як організаційна форма руху коштів у звітності підприємства, замінений на термін "капітал".

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження, проаналізувавши запропоновані різними авторами підходи до трактування фінансових ресурсів, можна зробити висновок, що вітчизняна наукова думка сформувала достатньо цілісне та докладне уявлення про процеси формування фінансових ресурсів підприємницьких структур і, у той же час, практично не нагромадила теоретичного та практичного досвіду розробки шляхів їх цільового та ефективного використання.

В результаті виникає потреба комплексного дослідження процесів формування та розподілу фінансових ресурсів в умовах ринкової трансформації економіки України, що дасть змогу забезпечити більш повне та всебічне висвітлення сутності терміна "фінансові ресурси підприємств".

У контексті цієї роботи акцент робиться на процес розподілу фінансових ресурсів, а не їх формування. Керуючись цим, пропонуємо таке визначення фінансових ресурсів підприємств: це грошові кошти фондового та нефондового характеру, що є в розпорядженні підприємств і використовуються ними для споживання, трансформації в інші види ресурсів або виконання фінансових зобов'язань.

Список використаної літератури:

1. *Аллахвердян Д.А.* Роль фінансов в распределении национального дохода СССР: [учебное пособие] / Д.А. Аллахвердян. – М.: Госфиниздат, 1995. – С. 95.
2. *Балабанов І.Т.* Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом: [учебное пособие] / І.Т. Балабанов. – Москва – Харьков – Минск: "Питер", 2006. – С. 318.
3. *Белоліпецький В.Г.* Финансы фирмы: курс лекцій / В.Г. Белоліпецький. – М.: ИНФРА-М, 2003. – С. 298.
4. *Бірман А.М.* Очерки теории советских финансов. – [выпуск 2].- М.: Финансы, 1972. – С. 137.
5. *Бурковський В.В.* Фінанси підприємств : Навч. посібник. – Д.: Пороги, 1998.
6. *Василік О.Д.* Теорія фінансів : Підручник. – К. : Вид-во НІОС, 2000. – С. 416.
7. *Витте С.Ю.* Конспект лекцій о народном и государственном хозяйстве, читанных его императорскому высочеству вел. кн. Михаилу Александровичу в 1900-1902 годах. – М.: Изд-во "Начала", 1997. – С. 511.
8. *Вознесенський Е.О.* Методологические аспекты анализа сущности финансов / Е.О. Вознесенський. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 325 с.
9. *Дьяченко В.П.* История финансов СССР (1917-1950 гг.): [учебное пособие] / В.П. Дьяченко. – М.: Наука, 1978.-495с.
10. *Єліфанов А.О.* Бюджет і фінансова політика України: [підручник] / А.О. Єліфанов. – Київ, 1997. – С. 234.
11. *Зятковський І.В.* Фінанси підприємств: [навч. посібник.] / І.В. Зятковський. – [2-ге вид., перероб. та доп.]. – К.: Кондор, 2003. – С. 364.
12. *Івченко А.О.* Тлумачний словник української мови / А.О. Івченко. – Х.: Вид-во ФОЛІО, 2002. – С. 540.
13. *Кірейцев Г.Г.* Фінанси підприємств : [навч. посібн.] / Г.Г. Кірейцев. – Ж.: Вид-во ІТІ, 2002. – С. 269.
14. *Ковалев В.В.* Финансы / В.В. Ковалев. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: ТК Велби, изд-во "Проспект", 2006. – С. 640.
15. *Коробов М.Я.* Фінансово – економічний аналіз діяльності підприємств: [підручник] / М.Я. Коробов. – К.: Вид-во "Знання". – 2000. – С. 378.
16. *Кудряшов В.П.* Фінанси: [навчальний посібник] / В.П. Кудряшов. – К.: Кондор, 2006. – С. 352.
17. *Моляков Д.С.* Финансы предприятий отраслей народного хозяйства / Д.С. Моляков. – М.: Финансы и статистика, 1999. – С. 200.
18. *Огородник С.Я.* Финансово-кредитные методы повышения эффективности промышленного производства / С.Я. Огородник. – К: КНЕУ, 2002. – С. 108.
19. *Опарін В.М.* Фінанси (Загальна теорія): [навч. посібн.] / В.М. Опарін. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : Вид-во КНЕУ, 2002. – С. 240.
20. *Опарін В.М.* Фінансові ресурси: проблеми визначення та розміщення / В.М. Опарін // Вісник НБУ.– 2000. – № 5. – С. 11.
21. *Партин Г.О.* Фінанси підприємств: [навч. посіб.] / Г.О. Партин. – Л.: ЛБІ НБУ, 2003. – С. 342.
22. *Поддєрьогін А.М.* Фінанси підприємств: [підручник] / А.М. Поддєрьогін. – [5-те вид., перероб. та допов.]. – К.: КНЕУ, 2005. – С. 546.
23. *Пойда-Носик Н.Н.* Фінансові ресурси підприємства / Н.Н. Пойда-Носик, С.С. Грабарчук // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 96-103.
24. *Сенчагов В.К.* Эффективность использования основных фондов (показатели, факторы, стимулы) / В.К. Сенчагов. – М.: ИНФРА-М, 2001. – С. 243.
25. *Сичов М.Г.* Финансы СССР / М.Г. Сичов. – М.: Наука, 1985. – С. 286.
26. *Стецюк П.А.* Економічна сутність фінансових ресурсів / П.А. Стецюк // Фінанси України. – 2007. – № 1. – С. 134.
27. *Терьохін В.І.* Финансовое управление фирмой / В.І. Терьохін. – К.: Ника-Центр, 2003. – С. 298.
28. *Туган-Барановський М.І.* Социальная теория распределения / М.І. Туган-Барановський. – М.: ИНФРА-М, 2002. – С. 114.
29. *Филимоненков А.С.* Финансы предприятий: [учебн. пособ.] / А.С. Филимоненков. – К.: Вид-во "Ника-Центр, Ольга". – 2002. – С. 280.
30. *Хатачурян С.В.* Сутність фінансових ресурсів та їх класифікація / С.В. Хатачурян // Фінанси України. – 2003. – № 4 – С. 77.
31. *Хикс Дж.Р.* Стоимость и капитал / Пер. с англ.; общ. ред. и вступ. ст. М.Энтова. – М., Издательская группа "Прогресс", 1993. – С. 488.
32. *Худолій Л.М.* Теорія фінансів / Л.М. Худолій. – Київ: Видавництво Європейського університету, 2003 р. – С. 67.
33. *Gitman L.J.* Principles of managerial finance – 12th. ed. / L.J. Gitman. – Boston: Pearson Prentice Hall, 2009. – P. 932.

МЕЛЬНИК Олена Миколаївна – аспірантка Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя

Наукові інтереси:

- застосування нових підходів до визначення економічної природи і призначення фінансових ресурсів;
- проблеми формування фінансових ресурсів у підприємницьких структурах